

KUVATOIMET

Nelosella parhaillaan toistamiseen pyörivä *Kumman kaa* -sarja tarttui ensimmäisen tuotantokauden kuudennessa jaksossa arvaamattaan audiovisuaalisen kulttuurin tutkijan näkökulmasta kiinnostavaan käsitevyyhtiin. *Ammattivalintaa*-jaksossa kouluterveydenhoitaja Ellu (Minna Koskela) esittelee alansa yläasteen oppilaille työ-teemapäivän yhteydessä. Kovalla uskolla omaan ammattiinsa suhtautuvan Ellun esitys kuvataan videolle. Hermostunut terveydenhoitaja lukee luokan edessä esitelmänsä suoraan paperilta, jolloin valmiiksi hiotut vitsit alkavat takellella ja sanat menevät solmuun. Pysyäkseen kiinni jutun juonessa ja ennen kaikkea pitääkseen kasvonsa Ellu seuraa opettajaystävänsä Annen (Heli Sutela) neuvoa ja toistaa sekaannustaan koko esitelmän ajan.

Annen veli Vesa (Ilkka Merivaara) katsoo myöhemmin esitystä videolta, ja yksityiskohdat paljastuvat katsojallekin. Jo esityksen alkuvaiheessa Ellun käyttämä termi toimenkuva muuttuu kuvatoimeksi, jota terveydenhoitaja jää toistamaan luokan eteen kuin paikalleen jämähtänyt levysoitin. Vesa kysyy todistusaineistoa kauhuissaan katsovalta Ellulta ironian sävyttämän kysymyksen: ”*Ellu hei, onko ne kuvatoimet kuvia toiminnoista vai kuvia toimessa?*”

Vesan piikikäs kysymys on kuvatutkimuksen kannalta kiinnostava, sillä sen sijaan, että Ellu rakentaisi toimestaan mielikuvia, kertoisi siitä niin kuin teemapäivänä on tapana, hän saattaa ammattinsa aikamoiseen pyörteeseen. Keskeiseksi nousevat todellakin *kuvat toimessa*, eli se, miten Ellu laittaa kuvan terveydenhoitajasta liikkeeseen, miten toimenkuvasta tulee kuvatoimi.

Kumman kaa tarttuu tämän *Lähikuva*-numeron kannalta mainiosti kysymykseen siitä, miten kuvat koostuvat liikkeestä, toiminnasta eri osatekijöiden kesken. Ellun terveydenhoitajan tointa ja Annen ruotsinopettajan työtä luonnehtii jatkuva liike, joka sekä kytkee että eriyttää. Parivaljakko toistaa osittain ammattikuntiansa stereotyyppisiä toimia, mutta samanaikaisesti myös rikkoo niitä. Rajakahnaukset synnyttävät uusia ja yllätyksellisiä tiloja annettujen ääripäiden väliin. Sarjan räiskyvä huumori nousee siitä, miten ääripäät lomittuvat toisiinsa: päähenkilöiden moninaiset toimenkuvat ovat lopulta niin yhteismitattomia, että vankatkin stereotypiat suistuvat liikkeeseen. Kohtaamiset koulumaailman ideaalimallien (opettajakollega Elisabeth ja rehtori Aki) ja baareissa viihtyvän kaksikon välillä aiheuttavat salamointia, kuvia toimessa.

Annen ja Ellun kuvatoimet ovat osaltaan innoittaneet myös tämän numeron rakentamista. Otsikko ”Kuva, liike, tapahtuma” on yksi vastaus Vesan esittä-

mään kiperään kysymykseen kuvatoimien luonteesta. Olemme halunneet pohtia, miten kuvat ovat toimessa. Numeron teksteissä aihetta lähestytään pohtimalla dokumenttielokuvan ja todellisuuden, sisäisen ja ulkoisen, maallisen ja henkisen, historian ja nykyhetken, taiteen ja teorian sekä eri tieteenalojen välistä liikettä.

Numeron tutkimusartikkelit pureutuvat teemaan elokuvateosten avulla. Ilona Hongisto pohtii artikkelissaan todellisuuden ja dokumenttielokuvan kytköstä. Hongisto lähestyy aihettaan läsnäolon kysymyksen kautta ja nostaa esiin epistemologisia haasteita, joiden kautta dokumenttielokuvia ei voi mieltää ainoastaan todellisuuden tallenteiksi. Artikkelissa keskitytään siihen, miten todellisuus sysätään liikkeelle Kanerva Cederströmin ja Nicolas Reyn dokumentaarisisissa matkaelokuvissa.

Juha Oravala hahmottaa artikkelissaan sisäisen ja ulkoisen suhdetta Jean-Luc Godardin elokuvantekemisessä. Oravala jäljittää artikkelissaan erityisesti sitä, miten Godardin tutkiva elokuvantekeminen haastaa kielellisen kommunikaation rajat. Hän pohtii Godardin montaa-siratkaisuja, joiden kautta voidaan pohtia myös ontologista kysymystä siitä, mitä ei-kielellinen kommunikaatio voi olla ja miten sisäinen ja ulkoinen asettuvat toistensa yhteyteen elokuvailmaisissa.

Numeron kirjoittajavieras on Amsterdamin yliopiston elokuvatu- tutkimuksen professori Patricia Pisters, joka seuraa tekstissään aivojen ja valkokankaan yhteyksiä.¹ Pistersin monitieteisessä oteessa elokuvat ja neurobiologia etsivät ontologisia yhteyksiään. Pisters avaa artikkelissaan näkökulmaa, jonka mukaan filosofia, taide ja tiede ovat perustavassa yhteydessä toisiinsa. Teksti liittyy Pistersin Amsterdamissa johtaman Rhizotorium-tutkimusprojektin tematiikkaan.

Anu Koivusen ja Pasi Väliahon katsaukset on kirjoitettu ”kuva ja historian representaatio” -teemaa miettien. Koivunen nostaa tekstissään esiin historiallisuuden painona ja voimana. Hän käsittelee tuntoisuuden problematiikan kautta, miten historiallisuus voi olla myös elokuvakokemuksen muoto, katsomisen ja tulkinnan tapa. Pasi Väliaho puolestaan lähestyy teemaa tutkimalla ajan ääripäiden kautta kuvan suhdetta aikaan. Väliaho on kiinnostunut siitä, miten esimerkiksi Auschwitzista säilyneet muutamat valokuvat jäsenyvä- t suhteessa kykyymme (tai kyvyttömyytemme) kuvittaa ja kuvitella vankilei- reillä tapahtunutta.

Milla Tiaisen ja Katve-Kaisa Kontturin katsaukset käsittelevät niitä haas- teita, joita liikkeen ontologia esittää oopperatu- tutkimukselle ja taidehistorialle. Tiainen tekee tekstissään oopperan ja elokuvatu- tutkimuksen välille yhdysliik- keitä, joiden avulla on mahdollista ylittää oopperaan liittyviä ennakkokäsi- tyksiä. Tiainen ehdottaa, että oopperaa olisi mielekäästä tutkia kuva- ja ää- nivirtoina, joissa esimerkiksi ruumiillisuudet ja sukupuoli- syntävät jatkuvasti uudelleen, sen sijaan että ne ainoastaan palautettaisiin stereotyyppioita vah- vistaviin luokka- ja sukupuolihierarkioihin. Kontturi keskittyy käsittelemään sitä, kuinka taiteen tekemisen näkökulmasta maalaus ja valokuva sekä niiden tutkiminen näyttäytyvät ennemminkin materiaalis-ruumiillisina liikkeinä ja tapahtumina kuin representaatioiden tuotantona tai uudelleen luentana.

Kuvien liikkeellä- olo vie väistämättä kysymykseen siitä, *miten* kuvia voi tutkia liikkeenä. Vaikka numeromme lähtökohta ei ole metodologinen, artik- kelit ja katsaukset tarjoavat lukijalle runsaasti suunnanavauksia ”liikkuviin” tutkimuskäytäntöihin. Niissä kuvat ovat toimessa siinä missä tutkijatkin.

Turussa 2.10.2005

Ilona Hongisto ja Katve-Kaisa Kontturi